

Kurum : Işık Üniversitesi
Başlık : Müteredit Modernler Kitap Lansmanı
Konuşmacı : Hüsnü GÜRELİ, Prof. Dr. Cemal İBİŞ, Mimar Kamil ÖZKARTAL, Prof. Dr. Uğur TANYELİ
Video Adresi : <https://youtu.be/vNmixQzaOws>
Yayın Tarihi : 5 Aralık 2018

Sunucu: Sayın Mütevelli Heyeti Başkanımız, Sayın Mütevelli Heyeti Başkan Vekillerimiz, Sayın Mütevelli Heyeti Üyelerimiz, Feyziye Mektepleri Vakfımızın Saygıdeğer Yöneticileri, Sayın Rektörümüz, Sayın Rektör Yardımcımız, Sayın Genel Sekreter Vekilimiz, Değerli Dekanlarımız ve Enstitü Müdürlerimiz, Kıymetli Hocalarımız, Sevgili Öğrencilerimiz ve Değerli Konuklar. Bu özel günde burada buluşmamızı sağlayan “Müteredit Modernler” in çok değerli yazarı Sayın Prof. Dr. Uğur Tanyeli ve bu özel esere fotoğraflarıyla ayrı bir anlam katan Sayın Cemal Emden. Işık Üniversitesi yayınlarının okurla buluşturduğu “Müteredit Modernler” dünyada ve Türkiye’de mimar ideologlar kitabımızın tanıtımına hoş geldiniz. Etkinliğimize başlamadan önce Sarıyer Belediye Başkanı Sayın Şükrü Genç’in mesajını iletmek istiyorum. ”Nazik davetiniz için teşekkür ederim ancak önceden netleşmiş programım nedeniyle katılamayacağımı üzüntüyle bildirir, sizlerin nezdinde katılan tüm konuklara sevgi ve saygılarımı sunarım” Şükrü Genç, Sarıyer Belediye Başkanı. Şimdi bu önemli eserde imzası bulunan ve mimarlık alanındaki literatüre yaptığı değerli katkılarla yakından tanıdığımız Sayın Prof. Dr. Uğur Tanyeli’yi biraz daha yakından tanıyalım.

Sayın Tanyeli, 1952’de Ankara’da doğdu. 1976’da bugünkü adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’nden mezun olarak aynı yılın sonunda adı geçen kurumda asistanlık görevine başladı. Bu görevini Mayıs 1982’ye dek sürdürdü. Ekim 1982’yle Ekim 1991 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’nde çalıştı. 1990-91’de Michigan Üniversitesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Araştırmaları Merkezi’nde konuk öğretim üyesi olarak bulundu. 1991-98 yıllarında Anadolu Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü’nde görev yaptı. Tanyeli, Haziran 1998’de Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’ne profesör olarak atandı. Ağustos 2011’de Mardin Artuklu Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesine transfer oldu ve Şubat 2015’e kadar aynı kurumun Kurucu Dekanlığı’nı yürüttü. Söz konusu tarihten Temmuz 2018’e kadar İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi’nin Dekanlığı’nı yaptı. Ağustos 2018’den bu yana ise İstanbul Şehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı görevini sürdürmektedir. 1990’dan beri Arredamento Mimarlık dergisinin yayın koordinatörlüğünü yapmaktadır. Çalışmaları Türkiye modernliğinin Osmanlı 16. yüzyılından başlayan bir kapsamda fiziksel çevre bağlamında irdelenmesi üzerine yoğunlaşır. “Müteredit Modernler” kitabından önceki değerli eserlerinden bazıları şunlardır; İstanbul 1900-2000: Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar, Mimarlığın Aktörleri: Türkiye 1900-2000, Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri, Sınırşımı Metinleri: Osmanlı Mekânının Peşinde ve Yıkarak Yapmak’ın da aralarında bulunduğu ondan fazla kitap yazmıştır. Sayın Tanyeli Hocamızı konuşmalarını yapmak için kürsüye davet ediyorum.(özür dilerim) Şimdi kürsüye konuşmalarını yapmak üzere Işık Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Cemal İbiş’i davet ediyorum.

Prof. Dr. Cemal İbiş: Sayın Mütevelli Heyeti Başkanım Avukat Hüsni Güreli, Sayın Mütevelli Heyeti Başkan Vekillerim, Mimar Kamil Özkartal, Necdet Şenkal, Mütevelli Heyetimizin çok Değerli Üyeleri, Sayın Rektör Yardımcım, Sayın Genel Sekreter Vekilim, Değerli Dekanlarım, Çok Kıymetli Hocalarım, Feyziye Mektepleri Vakfımızın CFO'su Sayın Koray Tulgar, Genel Müdürümüz Alp Günay, CFO'su Sayın Lazar Leon, bugün burada değerli bir eseri daha okurla buluşturduğumuz Sayın Prof. Dr. Uğur Tanyeli, bu esere bir mimar gözüyle görsellik katan Sayın Cemal Emden, Sayın Ali Saydam, Değerli Konuklar, Sevgili Öğrencilerimiz, Çok Kıymetli Hanımefendiler ve Beyefendiler, Işık Üniversitesi yayınlarından okurla buluşan "Müteredit Modernler" kitabımızın lansmanına hepiniz hoş geldiniz. İnsanlığın kısa tarihi, bir var olma çabasının yanında bu çabanın sözlü, yazılı, görsel bir anlatımıdır da aynı zamanda. Tarih boyunca her türden yapı, bu var olma çabasının bir ifadesi olarak çıkar karşımıza. Uzak ve yakın geçmişi bugüne taşır yapılar. Günümüzün büyük bölümünü, her gün yapıların içinde geçiririz. Her gün yapılar içine girer, çıkar her gün önünden geçer, yaşar, çalışır bir yerden bir yere giderken bekler, bazen de durur uzun uzun bakarız. Peki, bu yapılar formları dikey ya da yatay oluşları, boyutları, pencereleri, kapıları, balkonları, terasları, odaları, salonları, giriş-çıkış yönleri detaylarıyla bize ne anlatır? Ne söyler? Bir yapı sadece barınma, korunma, çalışma gibi daha çok fiziksel düzlemdeki ihtiyaçlarımızı mı karşılar? Bir mimar, bir yapıyı tasarlarlarken hangi kaygıyı gösterir? Neyi düşünür ve tahayyül eder? Yani bir yapıyı vücuda getirirken gerçekte neyi cisimleştirir? Bireysel ve toplumsal hafızamıza neyi nakşeder ve sonuç olarak toplamda bize neyi aktarır? İnsanlık tarihi boyunca, ellerimizle şekillendirdiğimiz yapılar bireysel ve toplumsal olarak bizleri nasıl şekillendirir? Şüphesiz bu soruları daha da sıralayabiliriz. Bugün burada lansmanını yaptığımız ve üniversitemiz yayınlarından okurlarla buluşan "Müteredit Modernler" in değerli yazarı Sayın Prof. Dr. Uğur Tanyeli'nin önceki eserlerinden de anlıyoruz ki; mimar sadece yapı tasarlamıyor. Bir yapı aynı zamanda döneminin teknik, sosyoekonomik, sosyokültürel, düşünsel, toplumsal ve hatta siyasi koşullarını, akımlarını ve iklimini hatta bazen kendi dönemini aşarak ta anlatıyor. Ben, bugün lansmanını yaptığımız "Müteredit Modernler" in tam da bu noktaya işaret eden koleksiyon kitap özelliği taşıdığını düşünüyorum. Bu eseri, bizlere kazandıran Sayın Profesör Doktor Uğur Tanyeli Hocamıza, mimar bakış açısıyla kitaptaki yayınları görselleştiren Sayın Cemal Emden Beyefendiye, Üniversitemiz Mütevelli Heyeti ve Yayın Komitesi Üyeleri Sayın Erman Yerdelen ve Sayın İpek Cem Taha Hanımefendiye, üniversitemiz yayınlarını iki değerli isimle buluşturan Işık Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkan Vekilimiz ve kendisi de bir mimar olan Sayın Kamil Özkartal Beyefendiye, kitabın okurla buluşmasında başından beri her türlü desteğini bizlerden esirgemeyen Mütevelli Heyeti Başkanımız Sayın Avukat Hüsni Güreli Beyefendiye ve şahsında tüm Mütevelli Heyeti Üyelerimize ve lansmanında bizleri onurlandıran siz değerli konuklarımıza içten teşekkürlerimizi sunuyorum. Hepinize tekrar hoş geldiniz.

Sunucu: Sayın Rektörümüze teşekkür ediyoruz. Şimdi bu önemli eserin Işık Üniversitesi yayınları aracılığıyla okurla buluşmasında fikir babalığı yapan, bugüne kadar olan süreçte değerli destekleriyle bizleri yalnız bırakmayan Mütevelli Heyeti Başkan Vekilimiz Sayın Mimar Kamil Özkartal'ı konuşmalarını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Mimar Kamil Özkartal: Merhaba herkese. Öncelikle hoş geldiniz. Herkese tek tek tadat etmek yerine "hazirun" sözünü kullanmayı seviyorum. Hele Uğur Hoca'nın bu "Müteredit Modernler" benim ölçülerime göre olağanüstü cümlesinden sonra böyle olmasını hep istiyorum. Çünkü bizim 1969'da mezun olduk ya hani, ondan çok övüyoruz çoğunuzda bilirsiniz. Orada bir arkadaşımız der ki yıllıkta "Lisan-ı Osmanî üzerine tekerrür eylemekten bir hakkın müteressiz olurum" Gençlere birazcık açıklamış olayım "Osmanlıca konuşuyor olmaktan çok lezzet alırım" doğrusu bu çok kötü bir şey sayılmaz. Öncelikle yeni Türkçeye hiç karşı olmadığını onun da zenginliğimiz olduğunu da söylemek isterim. Bendeniz 1991'den beri Feyziye Mektepleri Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği'nde görev yapıyorum. 39 yaşındaydım şimdi fark ediyorum ki gençmişim doğrusu. Okuldan mezun

olduktan sonra hepte görev almak istedim bir şekilde adeta bana verdiklerine karşılık bir şey yapmak istedim öyle galiba. Sonra da üniversitemizin kuruluşunda doğrudan bulundum. Geldik bugünlere, hem vakfımızın hem üniversitemizin yayınlarının olmasını çok istedim. Sadece geçen dönem vakfımızın başkanlığını sürdürürken dahi beceremedim. Ancak tarihçemizin çalışmasında katkılarım olduğunu düşünüyorum. 125. yıl kitabımızda katkılarımın olduğunu düşünüyorum, yoğun katkılarım olduğunu düşünüyorum. Fakat bu kitap projesini size anlatacağım Uğur Hoca'nın akademik ve kitap hakkında söyleyecekleri çok şey var, lütfedecek onu dinleyeceğiz. Sayın Rektörümüzün söylediklerini dinledik, hem Uğur Hoca'yı hem de kavramları anlattı. Babam derdi ki senden iyi konuşmacıların olduğunu fark ettiğin zaman konuyu değiştir. Ona dikkat ediyorum. Değiştir derken tabii ki futboldan bahsetmeyeceğim bir başka açıdan bakmaya özen göstereceğim. Azizim, şöyle oluyor işler hep kitap yapmak istiyoruz ama hangi kitabı ne zaman ve nasıl? Ben Cemal Emden kardeşimin fotoğrafı Cemal Emden diye bütün mimarlık dergilerini, kitaplarını ciddi bir şekilde takip eder, alırım ve okumaya çalışırım. Yahu Cemal Emden'de yani çok kıskanılacak bir adam. Müthiş bir gözü var... Aaa mimarmış adam. Ha iyi. Çünkü ben 1974'te mezun oldum ama 73'ten beri deli gibi fotoğraf meraklısıyım. Fotoğrafı da çok takip ediyorum. Eee benden iyi kıskanılır. Bende kıskanıyorum son derece insani. Derken derken hiç tanışmadım kaç yaşındadır, nedir, nasıldır fark etmedim o yoğunluk içinde. Bir arkadaşım var sınıf arkadaşım "Cemal Emden'i tanıyor musun?" "Evet" dedi "Benim çok arkadaşım" "Beni tanıştırsana" "Olur" Cemal Emden genç, işte gördüğünüz gibi hoş "Nerelisiniz, nasılsınız?" bir de bir ahbaplık bulduk. Aman allahım! Benim gibi Rumelili, mimar, fotoğrafçı üstüne üstlük Fenerbahçeli artık hani bu dört taneden sonra böyle arada sırada hoşluklar yapıyoruz. Lütfediyor, kabul buyuruyor. Takip eden şekilde çok beğendiğimiz "Ağabey buraya gelmelisin" dedi yaşça küçük olduğu için zerafetinden bendenize ağabey diyor. İstanbul, Pera Müzesi'ndeki "Louis Kahn" sergisine sayın başkan değerli kardeşim Hüsnü Güreli'yle istihdam ettim, bildiğiniz gibi o da 69'lu. "Gelir misin?" dedim. Eşlerimiz hanımefendilerle gittik. Ama ne sergiydi biliyor musun görmeyenler kaçırdı. Müthişti! Bülent Erkmen, üstad onu dizayn etmiş, fotoğraflar Cemal kardeşimizin ama o fotoğrafında bir sergileniş tarzı var; üst üste, alt alta değil böyle akıyor. Sözcükler geçiyor, çok etkilendim! "Yahu bir kitap yapsan Cemal" dedim. Çünkü ben kitaba çok meraklıyım. Nasıl meraklıyım sadece içeriğine değil hani serde mimarlık var ya bir de fiziğine de meraklıyım, şekline, şemaline fotoğraf merakım da var. O halde nasıl olmalı Bülent Erkmen üstadı ki bizim kitabımızın dizaynını yapan, kurgusunu yapan da o. Onun yaptığı kitaplarla çok ilgileniyorum. Uğur Hoca'nın kitaplarını okumaya başladım" Uğur Hoca'yı hiç tanımıyorum, görmedim" Birkaç sene önceden bahsediyorum. Derken derken Bülent Erkmen'in bir kitabında çok sıra dışı bir dizaynla bir kitap gördüm. Aman ne güzel! Cemal'e dedim ki "Arkadaş, bir güzel kitap yap. Kalıcılık buradadır, bu elektronik zımbırtılar kalıcılığı temin etmiyorlar" "Keşke olsa birlikte yapsak" "Aman efendim keşke bizde yardımcı olabilesek" ve dedi ki bir gün "Sana ziyarete geleceğim" Kahvemiz hazır. "Bir kitap yapalım telif hakkıyla ilgili" "Olur" "Siz yardımcı olur musunuz?" "Tabii, vakıf veya üniversite kanadı öyle de" "Ama sen bunu kimseye söyleme ben biraz etrafında dolaşacağım bu işin" Hep unuttuğum bir hanımefendi var, Amerika'nın önemli üniversitelerinde profesör bir Türk Hanım ona anlatıyor bendenizden sonra diyor ki "Sedad Hoca'yla ilgili bu tür kitaplar var, sen farklılaştır bunu istersen, birkaç yaşıyla birlikte olsa bu ne iyi olur" bunu söyledi. İçinde Sedad Hoca olsun da böylesi daha da iyi. "Uğur Tanyeli Hoca yazsın mı?" dedi. "Aman ne diyorsun" dedim "Uğur Tanyeli Bey'i ben tanımam Sayın Hocamızı" ancak bütün dergileri (öyle yaparım) okuduktan sonra size de öneririm. Beni ilgilendiren bölümlerini 120-110 sahifelik dergilerin keserim. O sahifeleri ilgi alanıma göre kataloglarım. Uğur Hoca bir gün lütfeder, kahve içmeye şerefendirirse bendenizin bürosunu. Tuhaf olacağını garanti ederim büromun. Orada üç klasör oldular, Uğur Hoca'nın yazıları. Uğur Hoca'yı tanımıyorum, şeklini, şemalini bilmiyorum yani fotoğraflarını görüyorum arada sırada. Bir de baktım ki Uğur Hoca 52 doğumlu. Hani şu bizim 69 sınıfı var ya 63'te Işık Lisesi'ne girdik, 69'da mezun olduk. Üç kişi pardon dört üniversitemizde görev

yapıyoruz. Üniversite Mütevelli Heyeti'nde bizim sınıf. Vakıf Yönetim Kurulu'muzda hani 133 yıllık vakfımızda tam üç kişi görev yapıyor. Biz okula sahip çıkmışız, bundan çok gurur duyuyoruz. Derken Uğur Hoca'yla prensipte mutabıkız, kitabın dizaynını da Bülent Erkmen yapacak, fotoğraflar zaten çok kıskandığım Cemal kardeşimden gelecek. Dedim ki "Bunu ben müsaade ederseniz bir süre verin Başkan kardeşime söyleyeyim" Necdet Şenkal Başkan Vekilimiz ona da söyledim. "Böyle bir şey prensipte olur mu?" "Olur" "Bütçesi ne?" "Yaklaşık şu kadar" "Mütevelli Heyetine söyledik. Kabul buyurdular. "Ancak rica edelim ki bu konularla çok yakından ilgili İpek Cem Taha Hanımefendimiz bize katkı versin mi?" "Olur" Doğuş Yayın Grubu'nun Yönetim Kurulu Başkanı konumundaki Erman Yerdelen (bizim okulumuz mezunudur, Işık mezunudur, bizden bir, iki yaş büyüktür) O da lütfetti, kabul ettiler. Böylece biz bu göreve başladık. Cemal Bey kardeşime dedim ki "Tamamdır ancak" dedim "Ben tutkulu ve coşkuluyum ya, bununla çok da iftihar ediyorum ya" dedim ki "Senden bir şey rica ediyorum, ilk nüshayı sen getir, ilk nüshayı koltuğumuzun altına alalım Sedat Hakkı Hoca merhumun ebedi istirahatgahında (hani siz mezarı diyorsunuz) oraya ziyarete gidelim, dua edelim" "Tamam, ağabeycim" Aradan sanırım on üç, on dört, on beş ay geçti. Bir gün büroya gittim. "Sen oralarda mısın?" dedi. "Evet" dedim. "On dakika sonra büroda olacağım" Baktım benden önce gitmiş. Orda, kitabı gördüm ama nasıl heyecanlandım bilemezsiniz! Ben böyleyim "Hadi gidiyoruz" dedi. "Ben nereye demedim, valla demedim" Beraber gittik Hocanın mezarına ve ilk ve tek fotoğrafımı çekti Cemal, Hocanın mezar taşının yanında. Ben de en büyük eleştirmenim, en çok korktuğum kişi yegâne evladım, kızım Zeynep'e bu hikâyeyi anlatarak, whatsappla fotoğrafı yolladım. O da bana dedi ki. Gözlerim yaşardı. Hiç bu kadar cömert olmaz. Sonra kitabı ilk önce ona yollamak istedim. Müelliflerden izin almaksızın o fotoğrafımı kapağın içine yapıştırdım ama bir kitabın kişiselleşmesi için mutlaka vereninin, yazanının imzasının tarihiyle birlikte olmasına çok inanırım. Öyle kitapların benim olduğuna inanırım. Hatta ben kendi kendime kitap aldığımda mutlaka 'bugün çok kar yağmıştı, efendim bugünde Almanya'dan döndüğümüzün birinci günü, Galatasaray'ı altı sıfır yenmiştik' gibi ibarelerde koyarım. Affedersiniz Ali Beyefendi, affedersiniz ben bunu biraz, kaçtı kaçtı. Bunlarla seneler sonra size öneriyorum o kitaba baktığım zaman o kadar hoş duygulara kapılıyorum ki fakat kızıma o bir lisan-i Osmani meraklısıdır. Nasıl bir atıfta bulunayım diye düşündüm. Tabii, kitabı okurken her tarafı Uğur Hoca'nın inanılmaz cümleleriyle dolu. Buna çok dikkatinizi çekerim. Ama bir önsöz var ki. O önsözü mutlaka okuyun Süha Özkan Hocamızın orada ben diyor "Nurullah Ataç Hocamızın talebesi davranışıyla eski Türkçe kelimeleri sevmem. Hele 'm' ile başlayan Türkçe olmadığına göre onları ziyadesiyle sevmem diyor" Ben dedim ki önsöze nasıl yazıyor bunları deli mi ne! Devam ediyoruz orada o kadar hoş ifadeler var ki dikkatinizi çekmek için söyledim ve tabii kitabın içindeki o mimarların tavırları, davranışları (hangi davranış içinde nasıl ürettikleri konuları var).Sonsöz olarak ta Uğur Hocanın gene bir üç sahifesi var. Orada ki ifadeleri bir tanesini yanımda getirdim onu biraz sonra belki söyleyeceğim. Bu cümlelere, kelimelere dikkat buyurmanızı özellikle rica ediyorum. Gelelim Zeynep'e, Zeynep'e yazacağım öyle bir şey ki altta kalmamalıyım Uğur Hoca'yla da yarışa çıktık ya. Estağfurullah yahu Mütereddit Modernler'den o kadar etkilendim ki: Bakın, konuyu biraz anlatmak isterim. Ben tabii Sinan Hoca'yı tanıyorum. Onunla ilgili anlatacağım. Gerçekten mütereddit ve modern. Zeynep'e ne dedim biliyor musunuz? Üniversitemizin hazırladığı bu kitabı tereddütsüz müftehir olarak takdim ediyorum ve ikinci aferini aldım benimkinden. Hiç cömert değildir. Derken devam ediyoruz, şimdi Uğur Hoca'yı anlattım size Bülent Erkmen çok önemli bir grafiker, çok önemli bir kişilik. Böyle toplantılara gelmez, koşullar ne olursa olsun gelmez. Öyle herkesin bir tavır, tarzı var! Herkes gibi olunmaz gençler. Herkesin kendi meşrebi olur, kendi davranışı olur. Hani, yaşım ilerledikçe altmış altımı sürüyorum. Hüsnü "Abartma altmış beşteyiz" diyor ama neyse. Geçenlerde bir kıyafet için bir yere gittim (şunu şöyle yapıyorum ya dediler ki "Kravatınız buruşmuş, düzeltelim mi?" "Kendine gel, ben o godeyi vermek için yarım saat aynaya bakıyorum" dedim kişiselleştirmek önemli. Sedat Hoca, merhum bu kitabın ana faktörü gibi gözüküyor ama diğerleri müthişler. Sedat Hoca, bir paşa ailesinden Osmanlı ➔

dönemi. 1908 doğumlu, 1988’de de sizlere ömür, vefat etti. Mütereddit çünkü sırtında, bagajında, arkasında Osmanlı var hem de elit Osmanlı. “Zaten ilkokulu Münih’te okudum ben kuzum, Zürih’te ve Münih’te okudum, Türkçe üçüncü dilim” derdi. “Onun için en ziyade sıkıntı duyduğum dil o dur” derdi. İngilizcesini çok çok çok iyi İngilizce konuşan edebiyatına vakıf bir arkadaşımınla birlikteydik “Bu adamın İngilizcesi çok acayip “dedi bana. Neyse. Şimdi, bir proje yapılacak çok çok zengin bir adam var yani ismi lazım değil vefat etti zaten. Bu söylediğim 88’de olduğuna göre hocanın vefatı demek ki 84’in sonu gibi. Bu beyefendi, 2. evliliğinden oldukça genç bir evlada sahip. Evlat, olağanüstü tenis oynuyor, olağanüstü Amerika’da bir kolejde okuyor ve dünya tenis şampiyonu olabilir diyorlar. Bu da gide gele oğluna da âşık. Bir tenis kompleksi yapmak istiyor. Yani 8-10 tane açık tenis sahası olacak, 8-10 tane kapalı olacak, otel olacak, lokantalı olacak. Amerika’da, Avrupa’da örnekleri olduğu gibi bir club olacak. O cluba da işte bilmem ne kadar yüz bin bilmem ne kadar dolar ödeyip gireceksiniz. Böyle bir şey hayal ediyor. Peki. Bir genel müdür seçti. O genel müdür benim çok yakınım benden ziyadesiyle büyük. Dedi ki “Sen de inşaatçı olarak orada bulun” dedi. Ben de o sırada otuz beşimi filan sürüyorum, otuz dört galiba. İyi, ne güzel. Görüşüyoruz filan fakat Zürih yakınlarında bir kulüp var dünyanın en enlerinden. Onun sahibi bir mimar ve o projelendirmiş. Adamla mutabık kaldılar prensipte. O geliyor, gidiyor her akşam. Efendim, bilmem nasıl yemekler ve rose ve bilmem kaç senesine ait ismi lazım değil müskirat tüketiliyor. Derken, ama iş yürümüyor. Bakın dedim “Sayın genel müdür ve sayın patron, bu böyle olmaz! çünkü biz sadece laf üretiyoruz” Ha Beşiktaş’ın ikinci başkanı bu beyefendi hayatı futbol. Genel müdür konumundaki benim yakınım da müthiş bir futbol hastası zaten konuşmaların, toplantıların yarısı futbola gidiyor. İş futbol, ben de çok seviyorum ama sırası değil. “Böyle yürümüyor” dedim “Ben bu işte olmak istemiyorum çünkü hani içinde olduğum işin yürümemesinin sebeplerinden biri gibiyim. Nasıl olacak?” Dedim ki “Siz istiyorsunuz ki mimarından itibaren popüler olsun, projeyi de şu kişi yaptı demek ve tanıtımda, lansmanda da bunun gücüne...” “Aynen öyle” dedi. “Ama Avrupalılarla bu iş olmaz” dedim. “Çünkü ama belediye var, bilmem ne var. Türkiye’de bu kadar mimar varken bir kere şık değil bu” “Öner, o zaman” dedi. Üçümüzüz; genel müdür, patron, ben. Dikkat buyurun! “Sedad Hoca berhayat, sağlıklı da” “Kim?” dedi patron. “Sedad Hakkı Eldem” “Kim o?” dedi. (Şimdi, Sedad Hakkı Eldem’i yaşarken bilmeyen bir adamla ben niye yan yanayım filan) derken ben bir şaşaladım. Ne yapacağımı bilmiyorum. Yani, hani ne bileyim ben cumhurbaşkanımız kim demek gibi bir şey, öyle geldi bana! Fakat çok akli evveldi genel müdürü “Ağabeyi Pele, Pele” dedi. Futbol delisi ya bunlar. “Aaa, oldu o zaman” dedi. Görev bana düştü. Sedad Hoca’yı aradım telefonu “Hocam, biz ziyaretinize gelmek istiyoruz” “Ne vesileyle efendim, ne vesileyle?” dedi. Son derece enteresan bir kişiliktir Uğur Hoca’nın yazılarında bu var. Çok enteresan böylesini ne gördüm, ne görebilirim! Dedim ki “Ben mimar Kamil Özkartal. Şöyle... sizin öğrencinizim... böyle bir proje var” “Efendim, siz mimarsınız demediniz mi? Siz beceremediniz mi, beceremediniz mi?” müthiş cesur, olağanüstü bir adam onun için her şey af ola. “Biz, sizi tercih ettik, efendim” dedim. “Ha” dedi neyse konu geçti. Aradan iki sene geçti yazık ki gerçekleşmedi. Arsa alındı, projeler bitirildi, müthiş bir çalışma oldu. Sedad Hoca’yla o kadar sıkı fıkıyız ki evinde, Yeniköy’deki evinde, Taksim’deki evinde sıkı fıkılıktan artık bir hoş, mal sahibi dedikoduları bile yapıyoruz. Simin Hanımefendi de büroda çalışıyor, öbür dairede. Beni hatırlıyorlar girip çıktığımı. Onlar gençler henüz ben onları çok hatırlamıyorum doğrusu. “Size bir şey anlatacağım Hocam” dedim. Çünkü o bana Rahmi Koç’la ilgili bir şey anlatmıştı. “Hani var ya” dedim “o projede böyle oldu” dedim. “Sizi bilmeyince Sami Bey müdahil oldu, Pele” dedi. “Aaa... Pele kim?” dedi. Bu çok hoş bir anekdot doğrusu. Efendim, konu şöyle bitiriyorum yakında bir keresinde ben çok genç olmanın verdiği heyecanla da her şeyi çok ciddiye alıyorum ama zaten öyleydim. Bir de Sedad Hoca’nın yanında düşün ben otuz beşimdeyim, Sedad Hoca yetmiş altı filan o zaman da yetmiş beş, yetmiş altı olmak çok büyüktü şimdi katiyen öyle değil. Bana dedi ki bir gün aman her şeyi abartıyorum zıplıyorum “Siz” deyince hemen zıplıyorum. “Anglosakson gibi olun efendim, Anglosakson gibi kuzum” dedi. “Ne demek o hocam?” dedim. “Çok ciddi işlere de biraz

keyif katın, keyifli işlerde de olabildiği kadar ciddi olun” dedi. “Anlamadım” Gelibolu’da İngiliz askerleriyle kara çıkartması sırasında Türk siperleri birkaç metre mesafede ve muhtemelen şafakla birlikte başlayacak olan atışta ölecekler her iki grupta. Biliyorsunuz 250 bin kişi orada, 250 bin kişi burada ölmüştür. Ancak İngiliz diyor ki “Hey Türk! Ben de çikolata var cadbury, Sende ne var atsana” Ölecek adam. “Öteki örnek ne Hocam” dedim. “Futbol bir oyundur” dedi. “Savaş gibi öldüresiye oynar bu herifler” Hiç unutmamam, biliyor musunuz! En ciddi şeylere keyif katmayı ama keyifli şeyleri çok ciddi yapmayı. Onu unutmamaya özeniyorum. İnşallah, yaşlı bir adam bize bir şeyler söyledi, bunlardan şunu çıkardım dersiniz. Kitabımızın 236. sahifesinde Sayın Uğur Hocam diyorsunuz ki; “Şimdilerde mimari çevre üretimi bağlamında nostalji, günün gerçeklerinden kaçmayı amaçlayan masum bir duygu olmaktan çok geleceği biçimlemeye yönelik bir tahakküm aracı olarak görülüyor” Bakın ben yazım büyük olduğu için beş satırda yazdım bu bir cümle. Şiir gibi. Torpil yapmıyorum. Evet, Hoca 52’li benim ile yaşıt. Ama o senenin üretimleri iyi olmuş hep. Biz 1969 Işık Lisesi’nden mezun olurken, bunu bugün öğrendik hoca da bizden elli metre ileride Şişli Terakki’den şimdi orası alışveriş merkezi (affedersiniz hocam) oradan mezun olmuş. Aynı günlerde, aynı yerlerde okumuşuz, ortak arkadaşlarımız var. Bu kitaba sahip olduğumuz için gerçekten ben çok tereddütsüz müftehir oldum, iftihar ettim, onurlandım, gururlandım. Size okumanızı, fotoğraflarına da başka bir gözle bakmanızı dilerim. Fotoğrafların derinliğini, perspektifteki hatasızlıkları çok büyük bir ilgiyle bakmanızı istirham ederim. Bendenizin ki bitti, Uğur Hoca şimdi lütfedecek bize bir şeyler söyleyecek. Sağ olun, efendim.

Sunucu: Sayın Kamil Özkartal Beyefendiye teşekkür ediyoruz. Şimdi ise konuşmalarını yapmak üzere Işık Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanımız Sayın Hüsnü Güreli’yi kürsüye davet ediyorum.

Hüsnü Güreli: Evet, Değerli Katılımcılar, Değerli Hazirun. Ben, bir korsan konuşmacı olarak araya girdim. Biliyorsunuz davetiye de ismim yok. Çünkü Kamil Özkartal Başkan Vekilimiz varken zaten benim konuşmama gerek olmadığını düşünmüştüm fakat sonra Kamil’i dinlerken bir eksikliği hissettim. O da şu: tabii çok değerli Uğur Hocamız özgeçmişini okundu onun her iki mimarın kendileriyle müthiş başarıları yadsınamaz doğrudur. Ancak tabii onlar mesleki açıdan baktığımızda yazılanlar, söylenenler. Ben sevgili öğrenciler, sanıyorum hepiniz ilgili bölümden katıldınız değil mi? Sayın Rektörüm. Mimarlıktan, tasarım, iç mimarlık.

Öğrenci: Şile’den geldik,

Hüsnü Güreli: Hoş geldiniz. Hoş geldiniz kardeşlerim,

Öğrenci: Mimarlık, Görsel Sanatlar, Tasarım,

Hüsnü Güreli: Ben, tabii bu eserin ortaya çıkmasında Mütevelli Heyeti değerli kardeşim meslektaşım Necdet Şenkal Bey’e, değerli kardeşim Mimar Kamil Özkartal’a teşekkür etmek istedim. Ayrıca biz her hafta bir dört saat kadar Türkiye’nin iletişim konusundaki duayeni değil baş duayeni Ali Saydam Ağabeyimizden, o da kalben ve ruhen Işıklı oldu artık sağ olsun, dört saat ders alıyoruz. Bizde iletişim yok biliyorsunuz, fakülte olarak ama biz mütevelli heyeti üyeleri olarak iletişimin algıyı, algı yönetimini, gerçeği vesaireyi öğrenebilmek için ders alıyoruz. Dolayısıyla Ali ağabey de sağ olsun kurumsal iletişim dairesi başkanlığımıza önerdiği Ayşenur Hanım’la bizi çok gerçekten önemli bir kişiye kavuşturmuş oldu. O da kendi ekibini kurdu. Bir kere bu insanlara teşekkür etmek vicdan borcumuz. Tabii, Rektörlük, Rektörümüz çok değerli Hocamız Prof. Dr. Cemal İbiş’e, ekibine, Rektör Yardımcısına, Dekanlarımıza, Kıymetli Hocalarımıza onlar her şeyimiz teşekkür etmek istedim. Kamil Bey’den bahsetmek için çıktım buraya esas itibariyle diğerlerini teferruat olarak düşünüp. Şimdi, biz Kamil’le 63’te girdik, 69 yılında Işık Lisesi’nden mezun olduk. Sonra o benim ikiz kardeşim gibi mimarlığı seçti. Ben işte hukuk fakültesini bitirdim, sonra vesaire

bir şeyler yaptık. Şirketler kurduk, bir şeyler yaptık falan filan. Fakat şunu söylemek istiyorum, bu üniversiteden mezun olduğunuz zaman Kamil Özkartal gibi mezunların çıkacağını kanıtladı 133 yıllık vakıf bize sadece bilmek, yazmak, çizmek kâğıt üzerindeki başarılarla hayat kalmamalı. Kamil kardeşim yaş, yaşından vesaire bahsediyor ama bu biyolojik yaş önemli değil sevgili arkadaşlar, değerli çocuklarım. Esas olan ruhi yaşıyorsunuz. Kendinizi kaç yaşında hissediyor iseniz o yaşıyorsunuz ama onu hissedebilmek için tabii çok önemli hobileriniz olması lâzım, çok önemli dünyayla iletişiminizin olması lâzım, çevrenizle iletişiminizin olması lâzım. Mesela Kamil kardeşim, Türkiye'nin en büyük kalem koleksiyonerlerinden biridir ve çok başarılı mimardır. Sanıyorum yüzlerce inşaat yapmıştır, milyon m2 inşaat yapmıştır ama onun yanında okuluna sahip çıkmıştır. Yirmi küsur senedir hem vakıfta, hem üniversitede çalışmaktadır, bir sosyal sorumluluk projesi gibi. Onun dışında halı koleksiyoneridir. Onun dışında (bu biraz sakınca olabilir ama) silah koleksiyoneridir. Onun dışında tespih koleksiyoneridir. Onun dışında her şeyle ilgilidir. Sergileri gezer, konserlere gider insan olmak dünyaya faydalı bir insan olmak bu hasretleri yani bu özellikleri barındırmaktan geçer. Kendisinin burada yaptığı en önemli, yirmi küsur senedir aktivitelerden biri de vakfımızın rengini lacivert ve sarıya boyamasıdır. Çok teşekkür ediyorum, saygılar.

Sunucu: Sayın Mütevelli Heyeti Başkanımız Hüsnü Güreli Beyefendiye teşekkürlerimizi sunuyoruz. Şimdi hem “Müteredit Modernler” kitabının okurla buluşma öyküsünü dinlemek hem de müteredit modernlik ve mimarlık arasındaki ilişkiyi yazarından dinlemek üzere Sayın Prof. Dr. Uğur Tanyeli'yi kürsüye davet ediyorum.

Uğur Tanyeli: Merhaba, öncelikle teşekkür etmek istiyorum. İki biçimde teşekkür etmek istiyorum. Birincisi, burada dinlemek için bulunan herkese; ikinci olarak, kitabın oluşumunda özellikle büyük rolü olan kişilere. Teşekkürümde zikretmem gerekenlerin başında tabii ki Kamil Bey var. Ayrıca kendisi bunu söylemedi, ama kitap yapma tekniği ve prosedürü bağlamında bu kitabın ayrıcalıklı bir konumu var. Onu kısaca özetleyeyim. Kitaplar genellikle böyle yapılmaz. Birisi bir kitap yazar, sonra da o bir yayınevi tarafından yayımlanır. Bir kitap projesi olarak kotarılan bir yayın kolay rastlanır bir ürün değildir. Bir kuruluş kitap yazılsın diye bütçe hazırlasın, ondan sonra bunun prodüksiyonunu çeşitli biçimlerde farklı kişilere paylaştırsın ve sonunda da ortaya bir kitap çıksın... Bu alışılmış kitap yapma yöntemlerinden biri değil. Dolayısıyla da bu kitabın -her şeyini bir kenara bırakın- pahalı bir kitap olduğunu söyleyeyim. Çünkü yazısı özel yazıldı, fotoğrafı özel çekildi, özel tasarlandı. Bunların hepsinin de kitap yaptırmak isteyen kişiye hem duygusal -çünkü sorumluluk yükleyen-, hem de finansal maliyeti var. Bunlar ucuza gerçekleşmiyorlar. O nedenle böyle bir imkân sağladığı için özellikle bu kuruma teşekkür etmek istiyorum.

Konuşmamda kitabın bir özetini yapmayacağım. Çünkü hacimli bir kitap bu; 238 sayfa kadar yanlış hatırlamıyorsam. Onun için ben sırayla şunlardan bahsediyorum demek anlamlı olmayacak. Kabaca bu “Müteredit Modernlik” meselesi nedir üzerine kısa bir açıklama yapmaya çalışacağım. Bunu da kısa yapacağımı özellikle vurgulamaya çalışıyorum. Çünkü bu o kadar da kestirmeden anlatılabilir bir mesele değil; yaklaşık yarım saat kadar konuşmak gibi bir niyetim var.

Nedir “müteredit modernlik”? Çünkü bu alışageldiğimiz bir kavram değil. Ne mimarlık bağlamında müteredit modernlik ve müteredit modern terimleri alışılmış bir başlık oluşturuyor, ne de sosyal bilimler bağlamında kanıksanmış terimler bunlar. Kısaca özetleyecek olursam, bunlar benim icat ettiğim terimlerdir diyeceğim. Gelelim konuşacağım konuya... Müteredit modernlik meselesini anlamak için modernlik nedir üzerine konuşmak gerekiyor. Modernlik nedir diye konuşmaksa, üzerinde ciltlerce kitap yazılmış, neredeyse kütüphaneler doldurulmuş bir alanda çok kestirmeden mimari bir yorumlama için nasıl bir çerçeveden başlayabilirizi ortaya koymayı gerektiriyor. Modernliğin iki önemli parametresinden söz etmek anlamlı olur gibi gözüküyor. Bunlardan ilki,

modernliğin sürekli değişen bir dünyada yaşama ve sürekli olarak değiştiğinin farkına varma bilincidir. Bu ilk bakışta, bütün çağlarda zaten böyle değil miydi? Kuşkusuz evet. İnsanlar hep değişiyorlardı, toplumlar hep değişiyorlardı, düşünceler değişiyorlardı. Ne var ki, o değişimin farkına varmıyorlardı. Bu sandığımızın aksine, ancak bugün bizim içinde yaşadığımız dünyada, modern dünyada farkına varılmış bir gerçek. Geçmişin dünyasında yaşayanlar da sürekli değişiyorlardı. Değişim gerçeği hiçbir çağda o çağa özgülenmiş bir durum değil. Her çağda değişiliyordu, ama sorun şu ki, toplumlar değişmediklerini, sürekli sabit bir dünyada yaşadıklarını düşünüyorlardı. Hatta değişimin bir arıza olduğunu düşünüyorlardı. Geçmişe doğru gittiğiniz zaman bunu çok sık görürsünüz. Değişmek, diyelim ki 16. yüzyılda bir Osmanlı için aslında bozulmakla eşanlamlıydı. Eski Osmanlı metinlerine bakarsanız çoğu zaman göreceğiniz budur. Değişimin farkına varılmadığıdır karşılaştığımız. Değişimin, sürekli sabit kalan bir dünyada olsa olsa bir arıza olarak vuku bulduğu biçiminde bir tarihsellik kavrayış ortama egemendi. Modernite ise bunun arıza değil, olağan olduğunu düşünmeye başladığımız dünya-tarihsel durumdur.

İkinci modernite parametresiyse bilginin verili olmak yerine üretilmiş bir şey olduğu fikrinin doğuşu olmalıdır. Bu, örneğin bir sosyal bilimler kongresinde söylemiş olsaydım çok tereddüt edeceğim bir argümandır. Çünkü modernliği bu kadar basit iki parametreyle anlatacağım dersem bu olsa olsa gülünç bir yargı olarak nitelendirilebilirdi. Ama burada mimari bir tartışmayı ve değişimi anlayabilmek için bununla sınırlı kalarak konuşacağım. Özetlersem, biraz önce söylediğim gibi, bilginin verili olduğuna inanılan bir dünyada yaşıyorduk. Bugün öyle yaşamıyoruz. Bununla neyi anlatmaya çalışıyorum? Şunu söylemeye çalışıyorum: Modernöncesinde bilginin ezeli ve ebedi olduğu bir dünyada yaşanırdı. Dolayısıyla bilginin öznesinin/öznelerinin olduğu düşünülmezdi. Bilgi, birileri tarafından belirli bir yer ve zamanda üretilmiş, kolayca gözden çıkarılabilir, değerden düşebilir, unutulabilir nitelikte bir şey olarak görülmüyordu yüzlerce yıl boyunca. Bilginin görünürde değişse bile aslında özünün sabit kaldığı biçiminde bir inancın dünyada egemen olduğunu söyleyebilirdik. Bu inancın yıkılışı, modernliğin dünyaya getirdiği ya da modernliği vareden temel değişimlerden biridir. Bilginin verili olmadığını gördük. Bilginin gündelik yaşamdaki alelade her şey gibi bir üretimden başka bir şey olmadığını farkettik. Biraz ukala bir değişle, olumsal olduğunu gördük. Birileri tarafından bir noktada, bir özgül durumda var edilmiş, kimin tarafından varedildiğini çoğu zaman tarif edebileceğimiz, dolayısıyla da kutsallığı olmayan, en önemlisi, kolayca feda ve demistifiye edilebilen bir konstrüksiyon olduğunu düşünmemekteydik modernöncesi geçmişte. Şimdi bu modernite diye adlandırdığımız süreç çerçevesinde düşünecek olursak, o kavrayışın epey uzun bir süreçte, kabaca İtalya'dan daha 16. yüzyıldan başlayarak değiştiğini söyleyebiliriz. 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl önemli birer dönemeçti. Bunların ayrıntılarına değinmek burada uzun bir ders vermek olacaktır. Kimsenin de böyle bir derse tahammülü olabileceğini düşünmüyorum.

“Müteredit modernlik” dediğim hal bu iki parametreden de kuşku duymaya işaret ediyor. Dünyanın ve değişimin bir arıza olduğunu düşünmektir bu. En azından değişimin yanlış formlarının olduğunu düşünmek biçiminde bir alışkanlık geliştirilmeye başlanıyorsa, bu modernlikten bir biçimde tereddüt etmeye başladığı anlamına gelir. Dolayısıyla değişim olgusuyla problemleri bir ilişki müteredit modernlik için önemli bir ayırt edici ölçüt olarak nitelendirilebilir. Bilginin “verililik” haliyle bir kuşku ilişkisi kuruyorsak, yine aynı şekilde müteredit modernlik halinin içinde konumlandığımızı söyleyebilirim. Bununla şunu demek istiyorum. Her şey değişse de, bilginin özü olan bir şey vardır, işte o asla değişmez diye konuşmaya başlıyorsak ki, Türkiye’de bu çok sık söylenir, bu müteredit modernlik üretmek anlamına gelir. Mimarlık bağlamında söyleyecek olursam; mimarlıkta eski Mısır’da yapılanla Rönesans’ta ve bugün yapılanlar “görüntüde farklı gözükse de özünde mimarlık hep şudur” deyip konuşmaya başlıyorsak, bu müteredit modernlik üretmektir. Çünkü modern dünyada hiçbir şeyin değişmez bir özünün olduğunu düşünmüyoruz.

Modern dünyayı tanımlayan düşünsel yaklaşım, hiçbir şeyin o şeyi o nesne kılan, o düşünceyi o düşünce kılan, o pratiği o pratik kılan bir özü yoktur. Ne var ki, bunu kabul etmekte çok zorlanırsınız. Mimarlıkta özellikle zorlanırsınız. Burada ayrıntılar vermeyeyim, ama genellikle biz mimarlık okullarında bile hala bu gibi argümanları büyük bir rahatlıkla dile getiririz. Şöyle diyebiliriz örneğin: “Evet arkadaşlar, her çağda mimarlık değişmektedir. Biliyoruz bir zamanlar Gotik’ti, sonraki dönemde Rönesans, sonra Barok oldu ya da klasik Osmanlı’ydı sonra Osmanlı Baroğu’na doğru değişti. Fakat mimarlığı mimarlık kılan temel bazı kriterler vardır. Onlar aynı kalır” Şimdi, bu problemli bir iddiadır, çünkü değişim “öz” diye nitelendirdiğimiz, “kriter” diye nitelendirdiğimiz, “sabit” diye nitelendirdiğimiz her şeyi değiştiren radikallikte bir başkalaşımdır. Her çağda böyledir. Neyin öze ilişkin, neyin görüntüde olduğunu saptamak imkansızdır. Olsa olsa bu radikal değişimi görmekten kaçınmak mümkündür. Müteredit modernler tam da bunu yaparlar, başkalaştırıcı değişimi görmekten kaçınırlar.

Ama bu tereddüt bir anlamda değişimle mesafelenmek suretiyle aslında moderniteyi içselleştirmektir de. Dolayısıyla “müteredit modernlik”, modernlik dediğimiz dünya-tarihsel hali içselleştirmek için kullandığımız tekniklerden biri olarak da pekâlâ nitelendirilebilir. Yani paradoksal olarak modernlikten tereddüt ettiğimiz zaman, modernleşme sürecine de girdiğimizi söylersem çok yanlış bir şey ileri sürmüş olmayacağım. Onun için bu anlattıklarımın sonra şöyle bir sonuç çıkarılıyorsa yanlış olacaktır: Bir taraftan modernler var, onlar tereddütsüz modernler; öte tarafta da bir grup insan var ve onlar da müteredit modernler. Hayır, böyle bir ayırım yok! Böyle iki ayrı bloktan, Türkiye’de çok sevdiğimiz türden ikili bir yapılmadan söz etmek amacında değilim. Tam tersine, her birimizin zaman zaman tereddütsüz, zaman zaman müteredit modern olduğumuzu görmek zorundayız. Modernitenin getirilerinden kuşku duyma yelpazesinin bütünü tarayarak davranırız, düşünürüz, pratikler üretiriz, mimarlık yaparız, tasarım yaparız, kitap yazarız. Mutlak ve katkısız bir modernlik hali, hiç tereddütü olmayan bir modernleşme süreci tahayyül ediyorsak dünyanın hiçbir yerinde böyle bir süreç yok. Dolayısıyla kitabın içinde bunu bulamayacaksınız. Bunu vurgulamanın özellikle önemli olduğunu düşünüyorum. Müteredit modernliği problemli bir hal olarak düşünmeyelim. Dolayısıyla temelde asli bir modernlik hali var, tereddütsüz modernlik hali var; işte onun kaybını yaşıyoruz ve o zaman müteredit oluyoruz diye düşünüyorsak bu kitap yanlış bir izlenim veriyor demektir. Bunu söylemeye çalışmıyorum. Demin de söylediğim gibi, sürekli olarak hepimiz zaman zaman tereddütsüz, zaman zaman müteredit yaklaştığımız ve düşündüğümüz gerçeğini görmek zorundayız.

Burada iki meseleye değinmek istiyorum. Kitabın içinde bunlara böyle değinilmiş değil. “Modernliği geçmişte aramak” ve “moderni geçmişte aramak” diye iki formundan konuşabiliriz. Yani tereddüt ediyorsanız tereddütünüzü dışavurma biçimi kabaca iki güzergahta olabilir. Modernliği geçmişte aramak, Türkiye’de çok yaygın bir biçimde karşımıza çıkan bir durumdur. Söz gelimi size hemen bu modernliği geçmişte aramanın eğlenceli bir örneğini göstereyim. İnternette şöyle bir anahtar sözcük verdim ve arama yaptım. “Mimar Sinan ve hesap” dedim ve sonuçta çıkan göndermelerden biri çok eğlenceli olduğu için burada onu kullanıyorum. Bu gösterdiğim Çekmece Köprüsü’ne ilişkin bir haber sitesi, kısaca okursanız göreceksiniz. İddiaya göre barajın kapaklarını açmışlar, dolayısıyla da gölün seviyesi yükselmiş, gölün seviyesi yükseldiği için İstanbul’un o bölgesinin bazı kesimlerini su basmış. Bunu yorumlayan gazeteci yaklaşık şöyle söylüyor: “Mimar Sinan’ın eseri olan köprü denize açık olduğu noktada hiçbir şekilde bir zamanlar o bölgede su basmasına yol açmamıştı; çünkü Mimar Sinan 16. yüzyılda buna ilişkin hesapları yaparak köprüyü selden etkilenmeyecek, taşan suyun denize ulaşmasını engellemeyecek bir şekilde inşa etmişti. Hatta dört köprünün ikiyeşerli olarak birleştikleri iki yerde selden etkilenmemesi için selyaranlar yapmış, daha da önemlisi suyun debisini hesaplamıştı. Suyun debisinin yükseldiği zaman taşkınlara sebep verebildiğini fark etmişti”.

Şimdi, bu ifade modern dünyada üretilmiş teknik kavramların hepsini 16. yüzyıla taşımak demek. Modernliği geçmişte aramak budur. Türkiye’de en sevilen biçimi, Mimar Sinan üzerinden konuşmakla gerçekleşir; dolayısıyla da eğlencelidir. Ne demek istiyorum? “Debi” kavramı ve onu hesaplama pratiği 18. yüzyılda icat ediliyor. Dolayısıyla Mimar Sinan debi hesaplayamazdı, dilde henüz debi diye bir sözcük, debi diye bir kavram yok. Debi, modern fiziğin icadıyla bağlantılı bir kavram. Belli bir kesitten, belli bir saniyede akan suyun miktarını hesaplamaktır ki, bu modern fiziğe ait bir mesele. 16. yüzyılda bunu hiç kimse dünyanın hiçbir yerinde hesaplamıyor, böyle bir mesele yok. Dolayısıyla köprüyü hesaplıyorlar mıydı? Hayır! Statik hesap dediğimiz şey, mimari strüktür hesabı 18. yüzyılda ortaya çıkıyor. Yeryüzünde ilk kez bugün bildiğimiz anlamda hesaplamaya benzer bir şey yapan insan, İtalya’da 1740-50 gibi yıllarda çalışan ve bir yapıyı gerçekten bugünküne benzeyen şekilde hesaplayabilen biri. Adı Poleni. Ondan önce dünyanın hiçbir yerinde böyle bir hesaplama yok. Ne zamana kadar olmayacak? Erken 19. yüzyılda bile çok önemli strüktürler hariç yok.

Daha da ilginç aynı köprünün uygun yere yerleştirildiği biçimindeki iddia. O iyice eğlenceli! Çünkü bu bir zemin mekaniği problemi. Zemin mekaniği, 1910’lardan başlayarak icat edildi. İcat edildiği yeri de biliyoruz; İstanbul’da icat edildi. Karl Terzaghi adlı ve burada o zaman Mühendis Mektebi’nde çalışan birisi icat etti zemin mekaniğini. Dolayısıyla bir toprağın ne kadar yük taşıyacağı biçimindeki soruya matematiksel cevap veren kişi ancak 20. yüzyılın başında bunu yapabildi. Ama biz 16. yüzyılda bunların hepsini yapabilen birini tahayyül edebiliyorsak, bu tam da modernliği geçmişte aramak demek. Rasyonel olan geçmişteydi, akılcılıkla çözümler bulmak, hesaplanabilir olan yapılar yapmak geçmişteydi! Geçmişte de hesaplıyorlardı zaten! Ya da örneğin geçmişte de özgürlük ve dinsel hoşgörü vardı! İşte bunları düşünmeye başlıyorsak, bugün bizim için anlamlı olan kavramların geçmişten beri var olduğunu tahayyül ediyorsak, müteredit modernlik kervanında epey bir yol almışız demektir ki, Türkiye bu bağlamda çok yol açmış bir ülkedir. Ama sorun şu ki, bize özgü bir mesele değil bu. Daha erken dönemlerde dünyanın başka yerlerinde üretildiğini söyleyebilirim.

Sözgelimi, 1755 tarihli bir Fransız kitabı, “Mimarlık Üzerine Bir Deneme” adını taşıyan Laugier tarafından yayınlanmış bir kitap. Bütün kitap yaklaşık şunu anlatıyor: Mimarlık bütün çağlar boyunca rasyonel bir etkinlikti. İnsanlar rasyonel düşünerek mimarlık yaparlardı. Şimdi buradaki öğrencilere soruyor olsak, “mimarlık rasyonel bir şey miydi, her çağda akılcı düşünerek mi yapılırdı?” desek, “Tabii hocam düşünerek yapılırdı. Nasıl düşünmeden yapılır? Mimarlık her çağda belli rasyonel kriterler çerçevesinde düşünülürdü” diye cevap verebilirler. Hiç tereddütüm yok, bunu farklı biçimlerde söylüyor olabilirler, ama böyle söylerler. Ancak yanlış söylerler; çünkü rasyonalizm dediğimiz kavram 18. yüzyıldan başlayan bir kavram. Mimarlığın rasyonel ölçütlerle konuşulabildiği biçimdeki düşünce biçimi çok çok yeni, ama biz onu ezeli ve ebediymiş gibi düşünürüz. Kitabı yazan Laugier de öyle düşünüyordu. Başlık sayfasının yan taraftaki resme özellikle bakmanızı öneririm. Bu “ilkel kulübe” ya da “ilksel kulübe” diye ya da İngilizcede “primordial kulübe” diye adlandırılan kulübe. Varlığı şu tahayyüle yaslanır: İlk insan bir de bakar ki daha insanlığın başlangıç noktasında, “Evvah! Ben, doğa karşısında çaresizim, üşüyorum. Benim bir barınağa ihtiyacım var; acaba nasıl barınmak yapmalıyım? Önce üst taraftan bir çatısı olmalı çünkü yağmur yağıyor, kar yağıyor. Sonra çatıyı yapabilmek için çatıyı taşıyan bir strüktürüm olmalı, dolayısıyla strüktür yapıyorum. Sonra sadece çatı yetmez, duvarlara ihtiyacım var, dolayısıyla duvarlar yaparım”

Böyle bir insan hiç varolmadı. Resimdeki gibi bir mantık prehistorik insanın mantığı değil, 18. yüzyıldaki bir modern insanın mantığı. Bu sözünü ettiğim resim, ilkel kulübenin bu tahayyülünü anlatan ve en az iki yüz yıl sürekliliği bu meseleyi tartışmak için kullanılan bir görseldir. Anlatmaya

çalıştığım şey tam bu mütereddit modernlik hali. Dolayısıyla modernlikle, mütereddit modernlik eşzamanlı mı ortaya çıktı diye düşünüyorsak? Evet, eşzamanlı olarak ortaya çıktı. Modern diye nitelenebilecek biçimde düşünmeye başladığımız zaman, aynı anda da ondan tereddüt etmeye başlıyoruz ve dolayısıyla da “zaten hep böyleydi, bütün çağlarda hep böyle yapardık” demeye koyuluyoruz. Onun için Mimar Sinan’a ilişkin, Osmanlı’ya ilişkin söylediklerimizin hemen hepsi üç aşağı beş yukarı dünyanın başka yerlerinde farklı dönemler için, farklı zamanlarda dile getirilmiş argümanlardır. Sözelimi, “Helen Tektoniği” başlıklı kitap 1830 gibi bir tarihte Laugier’den yaklaşık yüz yıl sonra yayınlanmış ve Türkiye’de bugün kimilerinin altına rahatça imza atabileceği açıklıkta aynı mütereddit argümanları dile getiren bir metindir. Ne diyor? Bötticher adlı bu Alman mimar, bize şunu anlatıyor: Yunanlılar Antik çağda tamamen rasyonel biçimde inşaat yaparlardı. Dolayısıyla antik Yunan mimarlığı rasyonel bir mimarlıktı. Şimdi gerçekte böyle miydi? Tabii ki böyle değildi. Rasyonalitenin ve rasyonalizmin henüz icat edilmediği bir dünyada, antik Yunanlılar da modernöncesi dünyadaki koşullarda inşaat yaparlardı. Bizim düşündüğümüz biçimde inşaat yapmazlardı. Bizim düşündüğümüz biçimde akıl yürütmezlerdi. Bizim düşündüğümüz biçimde soyutlamalar yapmazlardı. Başka soyutlamalar tabii ki yaparlardı. Bizden daha kötü yaptıklarını söylemeye çalışmıyorum. Mimar Sinan da bizden daha kötü, daha beceriksiz iş yapmıyordu. Başka bir düşünme rejimi içinde başka bir şey yapıyordu. Bu gerçeği görmek zorundayız.

Almanya uzun bir aralıkta 19. yüzyıl başlarından itibaren 1940'lara kadar mütereddit modernliğin cennet vatanlarından biri olmuştur diye büyük bir rahatlıkla anlatabilirim. Mimarlığa doğru biraz daha yaklaşacak olursak, birkaç örnek vereyim ne demek istediğimi mimarlık ürünleri bağlamında görmemiz açısından. Bu, sözelimi Almanya’da uzun bir süre boyunca yaklaşık yarım yüzyıl boyunca her türlü modern talebi karşılamaya yeterli bir yeni ev kavrayışını savunmak için kullanılmış bir mimari malzeme: Goethe’nin Weimar kenti yakınlarında kendisi için yaptırdığı küçük bir ev. Bu yapı yarım yüzyıl boyunca çeşitli Alman mimarları tarafından model gibi kullanılacak. Diyecekler ki, bakın öyle modernist ucube binalar yapmaya gerek yok. Zaten moderndi bizim geleneğimiz. Zaten Goethe’nin evi özünde modernist bir yapıydı! Her türlü rasyonel kritere uygundu. Söz gelimi o evin üzerinden iki yüz yıl geçtikten sonra bir Alman mimarı Schmitthenner, erken 20. yüzyılda çalışmış birisi. Neredeyse o evin aynısını inşa etti, aynı teknikle. Demin gördüğünüz ev dışarıdan anlaşılıyor ama ahşap karkas bir ev. Türkiye’de de çok sık gördüğümüz bir ev konstrüksiyonu tipi. Örneğin Schmitthenner bu Goethe evini, Weimar’daki evi yeni tasarımlarında defalarca yineledi, çeşitli versiyonlarıyla denedi, çeşitli tekniklerle de denedi. Her seferinde aynı şeyi söyledi: “Yeni bir arayışa gerek yok, bilmediğimiz bir şeyi aramaya gerek yok, zaten Goethe’nin evi gidilecek doğru yolu bize gösteriyor. O yoldan devam edersek hiçbir sorun yok” Bu mütereddit modernlik halidir.

Başka bir örnek: İtalya’dan Piacentini. 1920’li 30’lu yıllarda neredeyse yüzlerce yapı inşa etmiş birisi. Onun da üç aşağı beş yukarı benzer kriterlerle hareket ettiğini düşünebiliriz. Mimarlıkta ezeli ve ebedi doğrular vardır. Dolayısıyla yepyeni bir şey aramaya, her gün yeni bir mimarlık icat etmeye hiç ihtiyacımız yok. Geçmişin dünyasında doğruluğu zaten saptanmış, doğruluğu üzerinde tereddüt olmayan güzergâhlarda yürümek suretiyle bu çağın mimarlığını yapabiliriz. Dolayısıyla burada örneklenen Roma’daki üniversite kenti ya da 1943 Dünya Fuarı için tasarlanmış ama gerçekleştirilmemiş bu hayali projede olduğu gibi, yine aynı meseleler gündeme taşındı.

Farklı tereddüt biçimleri var mı? Burada gösterdiğim kitaptaki biçimler çok aydınlatıcı. Bu da moderniyi yine geçmişte aramak. 1960 ve 70’lerin ünlü mimarı Kenzo Tange, fotoğrafçı Ishimoto ve grafik tasarımcı Herbert Bayer’in işbirliğiyle gerçekleştirilmiş Katsura Villası adını taşıyan bir kitaptan söz ediyorum. 1960 tarihli bir kitap. Kitabın bütün iddiası şu: Katsura Villası bir 17. yüzyıl yapısıydı, ama moderniyi zaten. Biz Japonlar olarak gidip de Almanların, İngilizlerin, İtalyanların, Fransızların yaptığını yapmak zorunda değiliz. Zaten Katsura ve geleneksel Japon mimarlığı

modern di. Ishimoto'nun çektiği fotoğraflarına baktığınız zaman hemen bunu söyleyebilirsiniz. Modernlik nedir ki burada? Katsura gibi yalın, ritmik, standardize biçim ve boyutta elemanlardan oluşan bir yeni yapı yapsaydınız, modernist bir yapı yapmış olacaktınız. Sorun şu ki, aslında öyle olmayacaktı. Modern mimarlık ve modernite sadece sade biçimler yapmakla tanımlı değil. Katsura kitabındakiyse bir fotoğrafçı marifeti. Katsura'da bu modernlik yok! Bunu çeken adamda marifet. Siz orada modernlik görmek istiyorsanız, fotoğrafı öyle çekersiniz. O fotoğraflarda da Katsura, sanki 1960 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmış yeni bir konut yapısı gibi gözükür. Yapı, modern bir yapı değil, ama modernlik görüntüleri sadece fotoğrafçının marifetinden ibaret. Katsura'ya ilişkin yarım yüzyıl sonra yapılan bir başka kitap bunun nasıl böyle gerçekleştirildiğini, nasıl kadraj oyunlarıyla var edildiğini gösteriyor. Resmin içinden kesip aldığınız, kadrajlayıp yayınladığınız parça bile onun modernmiş gibi gözükmesini sağlar. Dolayısıyla da şöyle bir kadraj yapmaz; böyle bir kadraj yaparsınız, bambaşka bir sonuç elde edersiniz. Ama sonunda yaptığınız şey yine aynı meseleye gelir, çıkar. Modern olan bir epistemeyi ve morfolojiyi geçmişin dünyasında zaten elde edilmiş bir değer olarak anlatmaya başlarsınız.

Bu çok problemlili bir kavrayışa işaret ediyor. Geçmişte olmayan, geçmişte üretilmemiş modernliği sizin geçmişinizin bir parçası olarak tarif etmeyi sağlıyor. Bu bir açıdan olumlu bir rol oynuyor. Bu sayede modernliği Japon olarak tarif edebilir hale geliyorsunuz, modernliği Türk olarak tarif edebilir hale geliyorsunuz, modernliği Alman olarak tarif edebilir hale geliyorsunuz, yani içselleştiriyorsunuz. Ama öte tarafta aynı zamanda da tarihsel çarpıtma yapıyorsunuz, çünkü modernlik aslında böylesine bir ulusal çerçeve çizme ve sahiplenme oluşturma imkânı sağlayan bir dünya-tarihsel durum değil.

Pikionis, bunun başka bir örneğini oluşturuyor. Pikionis özellikle çok önemsedim biri. Burada şöyle bir yanlış anlamaya da neden olmayayım: "Demek ki Schmitthenner kötü bir mimardı. Baksanıza tuhaf şeyler yapıyor, iki yüzyıl önce yapılmış bir yapıyı güncel bir yapı diye anlatıyormuş" Onu bir tür yalan söylüyor gibi tahayyül ediyorsanız yanlış bakıyorsunuz demektir. Burada buna yönelik bir eleştiri sözkonusu değil. Dolayısıyla Pikionis'in Atina'da Akropol çevresinde Philopappos tepesinde gerçekleştirdiği bir park düzenlemesi 20 yüzyılda yapılmış en önemli park düzenlemelerinden biri hiç tereddütünüz olmasın. Müthiş bir beceri, müthiş bir tasarımsal kalite içeriyor, ama dikkat edin bugün sizin özlediğiniz estetik değerlerin eski tarihsel dönemlerde zaten var olduğu biçiminde bir inanca yaslanıyor. Buradaki inanç, evet, üzerinde tartışmayı gerektiren bir inanç. Ama ortaya çıkan ürün önemini reddetmemiz mümkün olmayan bir ürün. Bu Sedad Hakkı Eldem için de geçerli, Schmitthenner için de geçerli. Kitapta yer alan ve almayan tüm mimarlar için geçerli olduğunu söylemeye çalışıyorum. İşlerin kalitesini değil, onları gerekçelendiren düşünce biçimini eleştirel bir gözle görmek zorundayız. Ortaya çıkan ürünün kalitesi doğrudan doğruya bu düşünce biçiminin bir yansıması zannediyorsak, böyle bir şey yok. Düşünsel olan mimarlığa tercüme edilmiyor, sadece onu gerekçelendirmek için kullanılıyor.

Philopappos Tepesi düzenlemesine bakarsanız, hangi çağda yapılmış sorusuna cevap veremezsiniz. Bu gördüğünüz malzemeleri, acaba bir arkeolojik sit alanında M.Ö. 4. yüzyıldan kalanları mı ortaya çıkardılar? Yoksa, şurada gördüğümüz bankolar acaba bir zamanların, diyelim ki, 6. yüzyıl kiliselerinin ambon parçaları mı tayin edemezsiniz. Zaten onun için de böyle yapılmışlar. Dikkat edin, o mimarının tarihsel konumunu tarif edememenizi isteyen bir mimar var karşınızda. Malzemenin kendisini özellikle eskilerden seçiyor. Burada kullanılan tüm malzeme, aslında o dönemde Atina'da yeni yapılan binalar için yerleri boşaltılan geç 19. yüzyıldan kalma binaların yıkıntılarında seçilmiş. Dolayısıyla malzemenin kendisi bile tarihsel. O mimariyi yapabilmek için kullandığı tüm malzeme Atina'daki inşaat atıklarından, molozdan mimar tarafından seçiliyor. Kendi amacı için uygun olanları seçip sonra kompoze ediyor. Sadece bu seçme eylemi bağlamında bile

sonuç estetik bir değerlendirmeyeyle olağanüstü ilginç bir duyarlılığı yansıtıyor. Dünyada neredeyse hiç örneği yok. Sadece Pikionis'te var.

Pikionis'in yeniden keşfi diye nitelendirilebilecek bir mimari mesele olduğunu da bu arada sıkıştırırım. Pikionis uzun bir aralıkta kimsenin bilmediği, önemsemediği, sadece Yunanistan'da bilinen birisiydi. Bugün önemsenen, hakkında kitaplar yazılan, benim kitabımda da bir bölümü olan birisi haline geldi. Dolayısıyla önemine de ayrıca bir kez daha dikkat çekmek istiyorum. Yaptığı her şey çağını tayin edemeyeceğimiz, tarihsel gibi gözükken, sanki bir tarihsel dönemden kalma izlenimi veren, ama "hangi tarihten olduğunu sökemedim" biçiminde konuşacağınız bir mimarlık. Dolayısıyla da onun müteredit mimarlığın, müteredit modern mimarlığın çok önemli ürünlerinden biri olduğunu söyleyebilirim.

Türkiye'den bir örnek, Turgut Cansever. Turgut Cansever'in de düşünceleri büyük ölçüde böyle. O da mimarlığın özünü tanımlayan, hiç değişmeyen dolayısıyla tarihsel olmakla bugün yapılmak arasında zamansal bir fark tayin etme ihtiyacı duymayan bir mimarlık düşüncesi üretiyordu. Mimarlığında da bunu yapmaya çalışıyordu. Bu binaya baktığınız zaman yine aynı problemle karşılaşsınız: Ne zaman yapıldı bu bina? Bir taraftan baksanız sanki Bodrum'da hep varmış gibi duruyor, neredeyse yüz yıl önce de Bodrum'da aynı tür binalar belki de vardı. O kadar belirgin bir biçimde tarihsel gibi gözüküyor, ama tarihselliği eskilik bağlamında düşünüyorsanız hayır değil! Burada Bodrum Sualtı Arkeoloji Enstitüsü'nden, 2000'li yıllarda inşa edilmiş bir binadan bahsediyoruz. Önemli bir ürün mü? Evet, önemli bir ürün hiç kuşkusuz, ama müteredit modern bir ürün. Antalya'da yaptığı Karakaş Camisi de aynı özellikleri taşıyor. Caminin yapım teknikleri bile böyle. Sayısız yeni, ama eski formlarda yeni tekniklerle yapılmış cami var hepinizin bildiği gibi. Ama bu yapı betonarmeden yapılmamış bir 15. yüzyıl Beylikler Dönemi yapısı adeta. Beş yüzyıl önce neyle yapılmışsa, bugün aynı tekniklerle gerçekleştirilmiş, aynı biçimde üstü örtülmüş bir yapı. Fakat 2000'li yıllarda yapılmış bir yapı.

Ya da Hasan Fethi. Kitapta yer aldığı için hakkında uzun uzun konuşmayayım. Hasan Fethi bunun en önemli örneklerinden biri. Diyor ki "Modern dünyada özlediğimiz ne varsa zaten geleneksel Mısır/Nubya köy mimarisinde vardı" Bu şekilde konuşan bir mimar. Dolayısıyla şayet iklimle baş etmek istiyorsanız, öyle klima filan kullanmanıza gerek yok. Doğrudan doğruya sözgelimi kerpiçe bina yapın, kerpiç teknikleriyle gerçekleştirin ve çok daha başarılı biçimde iklimle baş edebilme, iklime göre davranabilme imkânları bulursunuz. Hasan Fethi önemli mi? Çok önemli bir mimar.

Sedad Hakkı Eldem de öyle... Biraz önce Kamil Bey uzun uzun anlattı. Bu arada merhumun ruhunu da şad etmek lazım, çünkü benim de hocam oldu. Proje yaparken, rölöve yaparken... Hatta son kitaplarından bazılarını benim edite etmem için evinde bir görüşme bile yaptığımı hatırlıyorum. Neredeyse mimarlık eğitiminin ikinci yılından başlayarak Sedad Bey'le bir tür muhabbetimiz oldu. Sedad Bey'le herhangi birinin ne kadar muhabbeti olabiliyorsa o kadar. Demin söylendiği gibi Sedad Bey öyle kolay kolay muhabbet kurulabilir biri değildi. "Gerçekten İngiliz gibiydi". Anglosakson bile değil, İngiliz gibi, üstelik İngiliz üst sınıflarından biri gibiydi. Onda da biraz önce değindiğim aynı mimari meseleyi görüyorsunuz. Sedad Hakkı Eldem de bugün halen bazılarının kullandığı bir müteredit modern güzergâhtan yola çıkıyordu. Türk evi, geleneksel ev zaten moderndir, dolayısıyla bizim modern ve modernliği aramamıza gerek yok. Eski evlerimize bakalım, onlarda geçerli olan her şey bu çağda da zaten geçerli. Öyle yapmaya devam edelim. Bunu söylüyordu. Bu kadar basit söylemiyordu, hiç kuşkusuz, ama yarım saatlik bir konuşmada bu kadar çarpıtmaya lütfen razı olun. Burada gördüğünüz örnekte yaptığı şey Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'nı yeniden güncel gündeme taşımak. Taşlık Kahvesi aynı plan düzenine sahip, hatta kaplamaları bile ilginç biçimde benzer

ahşap nitelikte kaplamalar. Bu yapı geçmişin modernliğini savunmak için gerçekleştirilmiş bir örnek.

Yeniköy’de set üstündeki evi alttaki görsel, üsttekiyse eski bir Konya konutu. Gerçek bir Osmanlı evi. İkisi arasındaki akrabalığa dikkat etmenizde yarar var. Bu evi bilmiyorum olsam, şunu söyleyebilirim büyük rahatlıkla: Gördüğüm bir eski Osmanlı sofasının eyvan bölümüne bakış. Hayır değil! Bu 1940’lı yılların sonunda inşa edilmiş bir yeni yapı. Yine aynı mesele: O eskiler zaten moderndi. “Bir modern binada ne aranır, bizim eski evlerimizde vardı” diye konuşma hali. Bunun halen Türkiye’de çok yaygın bir konuşma biçimi olduğunu herhalde bir kere daha söylememeye gerek yok. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şu: Müteredit modernlik bir baş belası değil, dünyanın kurtuluşu için şahane bir mucizevi yol da değil. Sadece dünyayla ve bitimsiz değişimiyle yüzleşmek için kullandığımız sayısız düşünsel araçtan bir tanesi de müteredit modernlik dediğimiz güzergâhtır. Bunu kullanmak suretiyle aslında problemlili ilişki kurduğumuz moderniteyi içselleştiririz. “Geleneksel Türk evi zaten moderndi” dediğimizde yaptığımız şey aslında modern ev kavramını içselleştirmek demektir. Çünkü tarif ettiğimiz bütün parametreler gerçekte o geleneksel evi doğrulamazlar, bugün sizin istediğiniz evi vareden ölçütleri doğrularlar. “İşlevsel olsun”, “rahat olsun”, “yalın olsun”, “bizden olsun” gibi kavramlar bunların hepsi modern dünyada üretilmiş kavramlar.

Şu bile modern bir kavram: Sadece bize ait, Türklere ait bir evimiz olsun. Yüzlerce yıl boyunca dünyanın hiçbir yerinde böyle bir argüman yok. Bu modern bir kavram. Örneğin 17. yüzyılda öyle bir kavram yoktu. Şöyle bir eski konuşma düşleyin: “Edirne’de yaşıyorum. Nerede oturuyorsunuz? Bir Türk evinde oturuyorum” Hayır, o zaman Edirne evinde oturuyordunuz. Kimse kalkıp da Türk evi demiyordu. İçinde Edirne’de yaşayan Rumlar da yaşıyordu, Edirne’de yaşayan Ermeniler de yaşıyordu, Edirne’de yaşayan Bulgarlar da yaşıyordu. Biz bugün “Türk evi” diye bir kavram tahayyül ettiğimiz zaman modern dünyada ulus biçiminde örgütlenmiş toplumlardan söz ederiz. Evet, bu modern bir kavram. Ama sorun şu ki her çağda yoktu. Modernlik tarihsel ölçekte neredeyse dün denebilecek kadar yeni. Bunu çoğu zaman unutturuz. Bu kitap bir işe yarayacaksa bunu unutmamanız gerektiğine işaret ediyor. Modernliğin problemlili olduğuna işaret etmiyor. Müteredit modernliğin problemlili olduğuna da işaret etmiyor. Modernlik halinin tarihsel bir durum olduğunu anlatmaya çalışıyorum kitapta. Türkiye’ye ilişkin, dünyaya ilişkin, dünyanın pek çok yerine ilişkin meseleleri bir genel çerçevede anlatıyor.

Dolayısıyla şunu yapıyor: Genellikle alışkanlığımız “biz başkayız, onlar başka” biçiminde konuşmaktır. Kitabın en önemli marifeti, nihai marifeti “böyle bir şey yok; biz başka, onlar başka değiliz”den ibaret. Pikionis, Sedad Hakkı Eldem’e benziyor. Schmitthenner, Cansever’e benziyor. Cansever, Correa’ya benziyor. Aynı ve benzer kavramlar üzerinden konuşuyorlar. Hiç ummadıkları akrabalıkları var. Yani dünya sandığımız gibi kompartımanlar halinde sızdırmaz, su geçirmez kompartımanlar halinde, Türkler için, Yunanlılar için, Hintliler için ayrı biçimlenmiyor. Herkesin içinde bulunduğu modernlik halini çeşitli biçimlerde, biz de bazen kendimize özgü biçimlerde, bazense başkalarınınkine benzeyen biçimlerde yaşıyoruz. Dolayısıyla olağan bir ülkede, olağan koşullarda yaşadığımızı, eleştirel bilincimizi de bu olağanlık üzerinden kurmamız gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. Bu eleştirel olmayalım demek değil. Olağan dünyada yaşıyoruz, ne yapalım değil. Tam tersine, olağanlığının farkına varırız ve ardından onu başka bir şey kılmak için çalışırız. Mimarlık o olağanlığı başka bir şey kılmamanın araçlarından bir tanesi dahadır. Ama sadece bize özgü bir şey var mı diye düşünüyorsak, sadece bize özgü hiçbir şey yok. Hiçbir yerde o bizi ne ile tarif ederseniz edin ister Türk, ister İtalyan, yok. Söyleyeceklerim bu kadar. Umarım bu kadar hızlı bir biçimde bu kadar uzun kapsamlı bir konuyu anlatmayı becermişimdir. Sorulara, itirazlara hazırım. Bekliyorum.

Seyirci: Yıllardır merak ederim Değerli Hocam, Biz Türkler neden soru sormayız?

Uğur Tanyeli: Ha, ha! Güzel. Bir kere merak etmeyiz. Şayet Türklere özgü bir özellik varsa, temel ölçütü tereddütsüz söyleyeyim: Biz merak etmeyiz, biz biliriz! Biz biliriz, dolayısıyla birisinin eleştirel bir şey söylemesi veya sorularla ortalığı kurcalaması düşünsel bir yaralanma oluşturmaz. İstedığınız keskinlikte söyleyin. Niye başta Mimar Sinan gösteriyorum, keskin olsun diye! Ama, hemen beş dakika sonra dışarıya çıkıp sorsam “Mimar Sinan, hesap yapıyor muydu arkadaş?” “Tabii yapıyordu” diye hemen cevap alırım. Onun için soru sorulmaz Türklere.

Seyirci: Müteredit modernlikle post-modernlik arasında hem soru olsun hocam hem de kendimce cevabım şiir kadar fark var diyebilir miyiz? Yani biz üniversitedeyken işte, ben de İTÜ Mimarlıktan mezunum, 1. sınıftayken karşımıza o otel yapılmıştı. Hepimiz işte post-modernliğin ne kadar kötü bir şey olduğunu o otelle anlamaya çalıştık. Seneler geçti tam anlayamadık. Eee aslında bu kitapla çok iyi anladığımı düşünüyorum o açıdan bu iki kavram arasında ilişki kurmak değil ama nasıl bir fark gözetebiliriz?

Uğur Tanyeli: Fark şöyle: Bazı post-modernler mütereditirler, bazıları hiç öyle değildir. Farkı şöyle anlatayım: Antalya’daki Kremlin Oteli, Kremlin’in ve Sveti Basil Kilisesi’nin birebir taklidi bir yapı. Şimdi bu müteredit mi yoksa tereddütsüz modern mi? Bu tereddütsüz modern. Niye tereddütsüz modern? Para kazanmak için imaj pazarlamak gerekiyor. Rus turistler geliyorlar, Rus turistlere bir şey pazarlamak istiyorsanız kalkıp da blok halinde bir Hilton kutusu yapacak haliniz yok. Kremlin yaparsanız daha eğlenceli. “Ammma eğlendik Kremlin’in içinde, barında içki içtik, dans ettik” demek suretiyle mutlu bir tatil geçiriyorsunuz. Şimdi bu modern dünyadaki bütün rasyonel paradigmalara uygun bir davranış. Ama sonuçta karşınızdaki ürün post-modernist olarak nitelendirebileceğiniz bir şey mi? Evet, post-modernist gözüküyor, ama her durum Kremlin Oteli gibi gerekçelendirilmez. Diyelim ki, “ben bu binayı şunun için yaptım; çünkü Türklüğün özüne uygun bir bina yapıyorum arkadaşlar” dediğiniz zaman bu müteredit modern bir iştir, tereddütsüz modern değildir.

Seyirci: Sayın Hocam, geçmişten bugüne içinde bulunmaktan hoşlandığınız, bakmaktan keyif aldığınız birkaç bina söyler misiniz?

Uğur Tanyeli: O kadar çok böyle bina söylerim ki... Yurtdışında bir sürü bina söyleyebilirim size. Her biri farklı gerekçelerle önemli olur bunların. Diyelim ki Gropius’un Dessau’daki Bauhaus Binası, bugün kimseye hoş gelmeyebilir. Bir öğrenciyi götürsek “Yahu ne var, bizim apartman da böyle” diye bakabilir, ama benim için çok önemli bir yapı. Ama öte tarafta Londra’da Channel 4 diye high-tech, bütünüyle metalden yapılmış, bir makine parçası gibi inşa edilmiş bir yapı da benim için çok çekici bir yapı. Yani birbirinden çok farklı yapılar için bunu söyleyebilirim. Dünyada çok miktarda iyi yapı var sandığımızın aksine. Bence belki öyle söylersem daha iyi olacak. Çünkü tersini düşünme eğilimindeyiz. Çok fazla kötü yapı var zannediyoruz. Hayır, kötü yapılar çoğunlukta değil, çok iyi yapılar var. Türkiye’de de sözgelimi müellifleriyle hiç aynı biçimde düşünmediğim İstanbul Üniversitesi Edebiyat-Fen Fakültesi, binası çok iyi bir yapı. Öyle bir mimarlık mı istiyorum? Öyle bir mimarlık istemiyorum. Öyle bir düşünce biçiminden yana mıyım? Hayır, değilim, ama o iyi bir bina. Bunu Cansever’in bazı binaları için büyük bir rahatlıkla söylerim: Demir Evleri bence çok adaplı ve önemli bir grup yapı. Ne diyelim, her ülkeden çok yapı söyleyebilirim. Ne var ki bir Hasan Fethi evinin içinde yaşamak ister miyim? Hayır, yaşamak istemem. Bir kerpiç evde -rahmetli kusura bakmasın- yaşamak istemem. Ama gerçekten önemsiyor muyum, bana zevk veriyor mu görmek? Kilometrelerce mesafeyi geçer gider ve onu seyredirim, ama “içinde on beş gün yaşa” derlerse hızlı bir biçimde kaçırım. Dolayısıyla benim için önemli böyle çok yapı var.

Seyirci: Sedad Hoca'nın hangi binasını görmekten hoşlanırsınız?

Uğur Tanyeli: Sedad Bey'in birçok yapısı çok iyi yapılardır aslında ve gerçekten önemserim. Kitapta da yer alan mesela "Fethi Okyar Evi" çok başarılı bir ev. Türkiye'de bir daha hemen hiç denenmemiş bir ev; sonra "Derviş Evi" Büyükkada'da aynı şekilde çok iyi bir ev bence. Çok çok başarılı bir ev, çok önemli bir ev. Bence içinde yaşanması da zevkli bir ev. Kitapta yer alan. Hindistan Konsolosluğu'nun ilk binası Sedad Bey'in çok başarılı işlerinden biri, ama diyelim ki Koç Genel Merkezi için aynı şeyi söylemezdim. Hocanın ruhu beni affetsin, ama ne yazık ki ona aynı olumlu sözleri söylemezdim!

Seyirci: Zeyrek Binaları için ne düşünüyorsunuz? Zeyrek Sosyal Sigorta binası için?

Uğur Tanyeli: Bence hakkı yenmiş bir binadır. O kadar kötü kullanılıyor ve o kadar tahrip edildi ki! O bence özenle korunması gereken yapılardan biri. Korkarım birkaç yıl sonra yerine yeni bir yapı yapmak için yıkarlar. O çok önemli bir yapı.

Seyirci: Koruma kararı yok mu hocam onun?

Uğur Tanyeli: Koruma kararı! Böyle kararları korumama kararı şeklinde yorumladığımız ortada.

Seyirci: Çok teşekkürler verdiğiniz bilgiler için. Müsaadenizle iki soru sormak istiyorum. Birincisi; mimarlığın insan zihnini manipüle etmek amacıyla kullanabildiğini okumuştum bir yerde. Özellikle Afrika'da Hıristiyanlığı yaymak için uğraşırken başarılı olamadıklarında fakat daha sonra şehir mimarisine oynayarak gittikçe artan bir plan, dizaynda en tepeye de kiliseyi koyarak Hıristiyanlığı ulvileştirmek dolayısıyla da zihinleri manipüle etmek, misyonerliği daha iyi yaydıklarını okumuştum bu konuda ne dersiniz ve bununla paralel olarak ta zihinleri manipüle edebiliyorsak en iyi okul mimarisi nasıl olması gerekir? İkincisi; Gaudi hakkında ne düşünüyorsunuz, özellikle La Sagrada Familia hakkında. O binayı ben gördüğüm zaman korkuyorum, içim ürperiyor, neden bilmiyorum ve birçok mimari eserinde aynı şeyi hissediyorum sizin görüşünüzü almak isterim.

Uğur Tanyeli: Hemen cevap vereyim. Mimarlığın manipülatif bir amaçla kullanımı dünya genelinde yaygındır. Ancak, şöyle söyleyeyim: Her türlü beşeri pratik, her türlü beşeri pratiği etkiler. Yani beşeri pratikler birbirlerinden yalıtılmış kapalı bütünler değil. Ne diyelim, yediğiniz yemek düşünme biçiminize etkiliyordur. Yemeği yerken kullandığınız kaşıkla çubuk düşünme biçiminizle bir biçimde ilişkilidir, yemeğinizle de bir biçimde ilişkilidir. Aynı şey dolayısıyla mimarlık için geçerli mi? Hiç tereddütsüz geçerli. Mimarlık bir tür manipülatif araçtır. Bunun üzerine epey bir ciddi literatür var. Fransızların bununla çok uğraştıklarını söyleyebilirim. Bataille bundan söz etmişti. Lefebvre'in mesela mekâna ilişkin koca kitabı neredeyse siyasetle mimarlık arasındaki o ilişki üzerine derinlikli konuşma imkânı verir. Dolayısıyla bu önemsenen bir güzergâh, ama ben farklı olarak şunu düşünürüm: Mimarlık yaşamımızı ve düşüncelerimizi güdüleyen en önemli güçtür diye düşünmem mesela. Tüm pratikler bunu yapar çünkü. Giysiniz de bunu yapar. Kravat takmak başka bir şeydir takmamak başka bir şeydir. Manipüle mi eder sizi? Tabii, manipüle eder. Bütün artifaktlar ve davranışlarımız, bütün davranışlarımızı bir biçimde etkiliyor. Onun için toplumsallık tam da böyle bir şey diye tahayyül ederim. O nedenle cevabımı biraz daha genişleterek vereyim. Okul mimarisi nasıl daha iyi olur? Valla, bunu keşke bilseydim diye cevap vereceğim. Bence okul mimarisinden daha fazla etkili olanı okulun nasıl bir eğitim verdiği diyeceğim. Bu kadar yılda o kadar çok okulda bulundum ki farkın yapıya ilişkin olduğuna hiç emin değilim. Birinci sorunuzu yalanlama pahasına bunu söylüyorum. Eğitimin söylediği sözler şayet aşınmışsa, çağdaş görüntülü bir bina yapmanın bunu aşabilecek bir araç olduğu kanısında değilim. Yani saf düşünsel olanın inşai olan aracılığıyla manipüle edilme imkânı yine de kısıtlı bir şeydir. Yani kiliseyi nereye koyarsanız

koyun, Afrikalıların tamamı gidip Protestan olalım diye koşmazlar ve koşmuyorlar da. Mimarlık manipüle ediyordur, ama beklediğiniz oranda manipüle ettiğini söyleyemeyeceğim. Başka pratikler de o Afrikalıları Hıristiyan olmamalarını söyler, başka pratikler de Müslüman olmalarını söyler. Onun için zaten dünya bu kadar kolay manipüle edilemiyor. Çünkü manipülasyonlar birbirleriyle çelişirler.

Gaudi konusuna gelince, Gaudi, benim için çok önemli birisi doğrusu. Ama Gaudi gerçekten irkildir. Gaudi'nin bazı biçimleri düpedüz biyomorfiktir, kemik formları, sanki nesli kaybolmuş hayvanlardan kesilmiş parçalardan yapılmış gibi yüzeyler, dikkatlice gezildiği zaman gözleminiz bence çok doğru bir gözlem. İrkildir insanı. "Ben bunun içinde geceleyin yatağımdan kalkıp salona gitmem" diye düşünebilirsiniz. Batlló Evi diye bir evi var mesela, içinde bir gece geçirmezdim; korku filminde yaşamak gibi. İrkildir! Gerçek anlamında korku filminde yaşamak gibi! Ama önemli mi? Önemli.

Seyirci: Günümüzde yapılan müteredit modern eserlerin, modern mimarlığın gelişimini yavaşlatması söz konusu mu sizce?

Uğur Tanyeli: Hayır, hiç öyle değil. Bu olumsuz bir güzergâh mı diye soruyorsanız ki, onu soruyorsunuz, hayır olumsuz denemez. Hayır, müteredit modernlik de güncel mimari davranışlardan bir tanesi. Soru şu: Ben bunun karşısında nasıl tavır alırdım? Ama bu her birimiz için farklı yanıtlanabilir bir şey. Sizin için müteredit modernlik pekâlâ "Aynen ben buna inanıyorum, dünyada her şey ezeli ve ebedidir hiçbir şey değişmiyor" şeklinde olabilir. Böyle dediğiniz zaman biz buna ne söyleyebiliriz? Buyurun, sizin için öyleyse öyledir. Dolayısıyla burada herkesin kendi özgür kararını vermesi gerek. Herkes kendi başına o kararı verecek. Genel bir doğru yok. Böyle asla yapılmaması gerekir ya da böyle yapılması mutlaka gerekir diyebileceğim hiçbir tasarımsal eylem mevcut değil.

Seyirci: Peki, teşekkürler.

Seyirci: Sayın Hocam, devletle ilgili bir şey soracağım. Kültür taşıyıcılarının başında tabii ki devlet geliyor Mustafa Kemal Atatürk'ün meşhur lafı var: "Devletin temeli milli kültürdür" diyor. Tabii ki özel sektörün ve özel hayatın kendi kültürel kaygıları, kendi kültürel gelişimi, dinamizmi olabilir ama devletin nasıl bir yol izlemesi gerektiğini milli kültür Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün anladığı anlamda, bize naklettiği anlamda "milli kültürü" nasıl bir çerçeveye oturtmak gerekir sizin anlattıklarınız bağlamında diye soracaktım.

Uğur Tanyeli: Buna milli kültür şudur diye cevap vermem, ama şu soruya cevap veririm. Devlet, kamu otoritesi bu pozisyonda nasıl davranmalıdır? Devlet en iyi şu biçimde davranmalıdır: Susmalıdır. Dünyanın bütün ciddi ülkelerinde devlet mimarlık karşısında susar. Türkiye'de susmaz. Susmalıdır, devlet susmalıdır. Devlet herkesin farklı mimarlık taleplerini farklı yaklaşımlarla gerçekleştirebileceği ilkesinden hareket etmelidir. Nasıl ki düşünürken tek bir alanda bütünleşmiyorsak, hepimiz aynı türde özneler değilssek, mimarlıkta da aynı fikirde değiliz.

Seyirci: Öyle de hani devletin yapması gereken binalar var ya mesela opera binası, bir sürü müze binası şuydu buydu. Bu devletin yani Osmanlı'dan da biliyoruz da hatta cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında da bir ulusal duruş söz konusu müzikte, mimaride işte Türk beşleri, Sedat Hakkı da bu beşlerden bir tanesi mimaride burada bir politikası olması gerekmiyor mu devletin kendi yaptıracağı, yapacağı binalarla ilgili?

Uğur Tanyeli: Orada da aynı politika geçerli olmalıdır. Orada da farklı görüşlerin ifade edilmesine imkân sağlar devlet. Yani diyelim ki yarışma açar. Bu yarışmada belli bir mimarlığı talep etmez. Ama

devlet belli bir mimarlık talebi yöneltiyorsa ortama, o alanı güdüliyor demektir; hepimizin o mimarlığı yapmasını bekliyor demektir. Buna artık modern dünyada, modern demokratik sistemlerde bir şans olduğu kanısında değilim. Bunu yapmamalıdır. Demin söylediğim gibi susmalıdır devlet. Devlet estetik konularda, tasarımsal konularda en akıllıca davranış biçimini konuşmamak suretiyle gerçekleştirebilir. Konuşuyor ise bence ciddi bir problemden söz etmek zorundayız. Konuşmamalı. Kamu otoritesinin mimarlıktan konuşması problemli. Çünkü dediğim gibi, hepimiz aynı fikirde değiliz ki... Nasıl ki burada birbirinden radikal biçimde farklı görüşlere inanan arkadaşlar varsa, mimarlıkta da aynı şey geçerli. Biri bunlardan birini diğerlerine empoze etmeye çalışıyorsa, bence doğru davranıyor olamayız. Yeterli mi bilmiyorum?

Sunucu: Sayın Tanyeli Hocamızı bırakmıyoruz kendisine değerli görüşlerini bizlerle paylaştığı için teşekkür ediyoruz. Sayın Cemal Emden'i de sahneye alabilir miyiz lütfen? Sayın Mütevelli Heyeti Başkanım Hüsnü Güreli Beyefendi ve Sayın Mütevelli Heyeti Başkan vekili Kamil Özkartal Beyefendi'yi değerli misafirlerimize plaketlerini takdim etmek üzere sahneye davet ediyorum.

Hüsnü Güreli: Değerli Mütevelli Heyeti Başkan vekili Necdet Şenkal'ı da ben davet ediyorum, lütfen gelir misiniz? Hocam çok teşekkür ediyoruz. Bu kitaba başta emeği geçen Prof. Dr. Uğur Tanyeli Hocamıza, Cemal Emden kardeşimize ve mütevellide bu fikri köpürterek, bu fikri önererek bu kadar gerçekten ciddi, kapsamlı ve derin bir kitabın üretilmesine ve bu konudaki konferansın yapılmasına neden olan, sebep olan Kamil Özkartal, Mimar Kamil Özkartal kardeşime bu üçlüye çok teşekkür ediyorum. Sağ olun.

Sunucu: Toplu fotoğrafımız için Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Cemal İbiş'i de sahneye davet edelim.

*** Video burada sona eriyor. ***